

است. دارای یک «مقدمه» و سه «فصل» و یک «خاتمه»: المقدمة فيما يجب تقديمه؛ فصل ۱. التورين النيرين قورمه چلو و ييختي بلو؛ ۲. المهمات من بقية المطبوعات؛ ۳. القواعد التي يجب التسحضرها للاكليين هي عشرة؛ الخاتمة في شرائط قراءة الرسالة.

کرمانشاه؛ نجومی؛ شماره نسخه: بدون شماره

آغاز: احمد الله على نواله مصليا على محمد و اله ... هذه قواعد لطيفة و فوائد شريفة في علم الاكل و ما يتعلق به بي كا، بي تا؛ افتادگی: انجام [دليل المخطوطات: ۱-۲۴۵]

● قواعد الالفاظ / فلسفه / عربي

qavā'ed-ol alfāz

فخر رازی، محمد بن عمر، ۹۵۴۴ - ۶۰۶ قمری
faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)
رساله‌ای است کوتاه در شرح برخی از اصطلاحات فلسفی. کاتب در آغاز نسخه آن را از امام رازی دانسته است و ممکن است فخرالدین محمد بن عمر رازی باشد که البته نیاز به بررسی همه جانبه دارد.

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۳۷۳۲/۱۲

آغاز: اعلم ان الالفاظ التي يحتاج الي معرفتها في مبادئ الاصول هي الواجب و الممكن؛ انجام: همما عرفنا هذه المقدمات يحصل المقدمات ان شاء الله تعالى و صلى الله على خيرته من خلقه خط: نستعليق، كا: محمد بن ابراهيم بن عيسى اوالى بحراني، تا: حدود نيمه قرن ۱۰؛ ۳ گك (۱۴۶-۱۴۸)، ۲۵ سطر، اندازه: ۱۰x۱۳سم [ف: ۳۴-۷۰]

القواعد الإلهية في الكلام و الحكمة - قواعد المرام في علم الكلام
س قواعد الامثلة الفارسية - مشكلات شاه

● قواعد الامراض / طب / فارسی

qavā'ed-ol amrāz

اشليمير، فلمنكى، ق ۱۳ قمری
ešlimer, felemenkī (- 19c)
اهدا به: ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۶۴-۱۳۱۳ق)
مختصری است در کلیات پزشکی به روش معمول در فرنگ (پاتولوژی)، نگاشته شده برای فارسی‌زبانان و گویا از کتاب‌های درسی دارالفنون طهران بود، در یک «مقدمه» و سه «باب» مشتمل بر فصول: مقدمه: در تعریف مرض و اشیاء ملحوظه در پاتولوژی عمومی؛ باب ۱. علم به اسباب امراض بطور عموم؛ باب ۲. علامات امراض به طور عموم؛ باب ۳. علاج امراض بطور عموم. آغاز: الحمد لله رب العالمين ... اما بعد از حمد و ستایش حضرت

القواعد الاصولية و الفرعية - القواعد و الفوائد
س قواعد الاعراب - الاعراب. في قواعد الاعراب
س قواعد الاعراب - عوامل منظوم

● قواعد اعراب / صرف و نحو / عربي

qavā'ed-e e'rāb

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۲۸۵۳

آغاز: عن قواعد الاعراب حسن عند اولی الالباب و سار نفعهما فی جماعه الطلاب مع؛ انجام: نو ان شئت ازید ام عمرو و قائم و استفتمت عن محسن الجر قائم زید ام قاعده. بی کا، بی تا؛ افتادگی: آغاز و انجام؛ جلد: تیماج [رایانه]

● قواعد اعمال بطریقه علم جفر / علوم غریبه / فارسی

qavā'ed-e a'māl be-tarīqe-ye 'elm-e-jafr

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۸۱۸۷

آغاز: بسمله، قاعده عمل محبت بطریق علم جفر بنوعی که بفهم نزدیک است اسم طالب حسن و مطلوب علی؛ انجام: ما احتیاط را مثال آمد تأمل فرمایند مطلوب سالم طالب غانم. خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ جلد: تیماج [رایانه]

● قواعد الاعلال و الابدال / صرف / عربي

qavā'ed-ol a'lāl wa-l abdāl

جزائری، محمد بن نصار، ق ۱۱ قمری
jazā'erī, mohammad ebn-e nassār (- 17c)
رساله بسیار مختصری است در قواعدی از ابدال حروف که چگونگی این حروف در اشتقاقات به جای هم می‌نشینند.

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۴۱۱/۳

آغاز: بسمله، اما بعد فهذه قواعد الاعلال تصنيف الشيخ الفاضل؛ انجام: مثل ساء و جاء للمساء تمت الرسالة و الحمد لله رب العالمين.

خط: نسخ، بی کا، تا: ۱۰۶۳ق؛ جلد: میشن مذهب، ۲ص (۳۹۰-۳۹۱)، ابعاد متن: ۱۲x۶، اندازه: ۱۳x۲۰/۵سم [ف: ۹-۴۳۰]

● القواعد الكلية و الفوائد الاسماعيلية / آشپزی / عربي

al-qawā'id-ul kullīya wa-l fawā'id-ul ismā'īliya

خراسانی، معصوم بن علی مدد، ق ۱۴ قمری
xorāsānī, ma'sūm ebn-e 'alī madad (- 20c)
رساله هزلی زیبایی در قواعد اکل که مؤلف آن را برای برادر دینی‌اش کربلایی اسماعیل نگاشته است در هنگامی که مشغول نگاشتن حاشیه خود بر «شرح اللحاف» فاضل خراسانی بوده

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛؛ جلد بیست و پنجم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

است؛ دنا ۹۹۵/۲

قم؛ مسجد اعظم؛ شماره نسخه: ۴۲۸/۱۱

آغاز: الحمد لله حتى حمده و الصلوة و السلام على خير المرسلين محمد عبده و على آله و اصحابه من بعده و بعد هذا منتخب من كتاب سرالمكتوم الذي صنف الامام فخر الدين الرازي؛ **انجام**؛ و اعصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرقوا فاذا ذكر و نعمت الله عليكم هيا هيا اه و التفت الساق بالساق الى ربك يؤمئذ المساق ...

فقط بخشی از باب اول؛ خط: نستعلیق، بی ک، بی تا؛ جلد: گالینگور سبز عطف تیماج زرشکی، ۵گ، ۲۱ سطر، اندازه: ۲۰×۱۳سم [ف مخ: ۱-۳۶۳]

● **تحفة المجربات = طب لقمانی / طب، شعر / فارسی**

tohfāt-ol mojarrabāt = teb-e loqmānī

منظومه‌ای در چهل و سه «باب». اشعار این منظومه غالباً ناموزون و اسامی و اصطلاحات آن خالی از غلط و ابهام نیست. [فهرستواره منزوی ۳۳۴۴/۵]

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۱۸/۱

آغاز: هر کجایی سوخته باشد هنود xx خاک آنجا گریاری شب و سود

خط: نستعلیق، بی ک، بی تا؛ اندازه: ۲۱/۵×۱۳سم [ف: ۲-۳۷۰]

● **تحفة المجيب / دعا / عربی**

tuhfāt-ul mujīb

کو کدی گلیایگانی، محمد رضا بن علی، ق ۱۳ قمری
kūkādī golpāyḡānī, mohammad rezā ebn-e 'alī (-19c)

به دستور: میرزا حبیب الله

تاریخ تألیف: ۲۴ شعبان ۱۲۸۲

رساله مختصری است در برخی اذکار و دعوات و حرزها و تعویذهای مأثوره از ائمه اطهار، شامل «مقدمه» و «فصول» و در آخر رساله مطلبی درباره سادات خوانسار و گلیایگان دارد.

قم؛ گلیایگانی؛ شماره نسخه: ۱۵۸۲-۹/۱۳۲

آغاز: بسملة الحمد لله مجيب الدعوات معطى السؤالات سامع العوذات كاشف الكربات ... و بعد فقد صدر من مصدر العز و الجلال و مظهر الشرف و الكمال؛ **انجام**؛ اسهل من اثبات الوجوب و الحرمة اكتفينا بذكر الادعية فى دون ذكر السنن بها و ان لم نذكرها الا مع الاخذ من اصل مصصح و الله العالم.

خط: نسخ، کاتب = مؤلف، تا: ۲۴ شعبان ۱۲۸۲ق؛ مصصح از مؤلف؛ جلد: کاغذی با روکش آبی، ۱۲گ، ۱۹-۲۲ سطر، اندازه:

۱۸×۱۱/۵سم [ف: ۲-۷۸۴]

بینی و بوی بینی؛ ... ۷۷. مفصل و دارای بیش از بیست «فصل» در انواع اسبها و بیماری و چگونگی درمان آنها می‌باشد؛ ... ۸۰ دانستن رجال الغیب.

آغاز: بسمله. حمد و ثنا خدای بی نیاز را که اول و آخر همه اوست، و قفل حکمت او بجز کلید رحمتش وانگردد ... و این مختصر از طب شمسی و شهابی و عین الحیاة و تجربه منتخب نموده تحفة المجربات نامیده شد [دنا ۹۹۵/۲؛ فهرستواره منزوی ۳۳۴/۵]

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۴۳۲۷

آغاز: برابر؛ **انجام**: نوع دیگر اگر چند در زمستان سر با غسل بخورد بوی بغل بر طرف شود.

خط: نستعلیق، کا: غلام محیی الدین حنفی قادری ساکن قصبه امر سر، تا: جمعه ۷ صفر ۱۲۱۲ق، به جهت محمد حسین سالوتری؛ در باب هفتاد و هفتم نقش‌های بسیاری از اسبها ترسیم شده؛ جلد: مقوایی عطف تیماج مشکی، ۷۶گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۲۳×۱۴/۵سم [ف: ۱۱-۳۲۱]

۲. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۶۵۲۸

آغاز: برابر؛ **انجام**: بجز گنده دهان و آن بر دو نوع است یکی از بخار معده گنده باشد و دیگر از عفونت دهان، بخور بضم خط: نستعلیق دو خط، بی ک، تا: قرن ۱۳؛ افتادگی: **انجام**؛ جلد: تیماج قرمز، ۹۱گ، اندازه: ۲۳×۱۳سم [ف: ۱۷-۱۱۳]

۳. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۴۹۷/۳

آغاز: برابر؛ **انجام**: غرب تر و جنوب و شمال بی ک، بی تا؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن سیاه، ۶۳گ (۱۲۴پ-۱۸۶پ)، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۷/۳×۱۶/۹سم [ف: ۷-۴۱۳]

● **تحفة المجربات / طب / فارسی**

tuhfāt-ul mujarrabāt

۴. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۸۶۴۲

خط: شکسته نستعلیق، بی ک، بی تا [الفبائی: ۱۱۶]

● **تحفة المجربات / علوم غریبه / عربی**

tuhfāt-ul mujarrabāt

وابسته به: السر المكتوم فی مخاطبة النجوم؛ **فخر رازی**، محمد بن عمر (۵۴۴-۶۰۶)

گزیده‌ای از کتاب «السر المكتوم فی مخاطبة النجوم» فخرالدین محمد رازی است، که مؤلف این مطالب را خود تجربه کرده یا از دوستی راستگو آن را شنیده که تجربه شده است لذا آن را «تحفة المجربات» نامیده و در ۱۶ «باب» و یک «خاتمه» تنظیم نموده است.

[الدریعه ۱۷۰/۱۲ در آن اظهار شده که مؤلف السر المكتوم غیر از فخر رازی

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد هفتم؛ به کوشش، مستطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276245

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

در صناعت؛ خط: نستعلیق ریز، بی‌کاء، تا: قرن ۱۲؛ ۷گ (۷-۱۳) پ
(۳۹ سطر، اندازه: ۱۰/۶ × ۲۱/۳ سم) [فن: ۹-۲۲]

● **قرامر فرانسه / ادبیات / ترکی**

qarāmer-e farānse

پورخاکی رازی

pūrxākī rāzī

در اصول و قواعد زبان فرانسه به ترکی به نام محمود بن
عبد الحمید در یک «مقدمه» و دو «باب».

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۸۳۷۳/۲

آغاز: سپاس و ستایش محمدت آرام‌فروع درگاه جناب کبر یاقلند
یعنی استرنده تحریک خامه بیان داتیانه شو و جهیله
اولنور؛ انجام: سر فلور درد تمکد رو نعم ختم الکلام (تا برگ
۹۳)

بی‌کاء، بی‌تاء؛ جلد: مقوا؛ قطع: رحلی [ف: ۱۷-۱۲۴]

● **قرامطه / تاریخ / فارسی**

qarāmate

امیرخیزی، اسماعیل بن محمد تقی، ۱۲۵۵-۱۳۴۴ شمسی
amīr-xīzī, esmā'īl ebn-e mohammad taqī (1876 - 1965)
یادداشت‌های پراکنده امیرخیزی درباره قرامطه و حوادث
تاریخی مربوط به آنان است برگرفته از کتاب‌های تاریخی.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۹۰۲

آغاز: ابتدای امر قرامطه. در سال دویست و هفتاد و هشت قومی در
سواد کوفه پیدا شدند معروف به قرامطه؛ انجام: اموال ایشان بغارت
رفت و از این وقت اهمیت ایشان از بین رفت جلد ۹ ص ۱۷
خط: نستعلیق، کاتب = مؤلف، تا: قرن ۱۴؛ جلد: تیماج، ۱۳گ،
۲۱ سطر، اندازه: ۱۴/۵ × ۲۲/۵ سم [ف: ۳۱-۱۲۵]

←قرانات→ اتصالات کواکب

←قرانات→ احکام القرانات

←قرانات→ احکام طوالع و قرانات

←قرانات→ احکام نجوم

←قرانات→ احکام قرانات

←قرانات→ احکام القرانات و تحویل سنی العالم

←قرانات→ احکام بعضی از قرانات

←قرانات→ احکام قرانات کواکب

● **القرانات / هیئت / عربی**

al-qirānāt

کنکه کبیر هندی

نسخه‌ایکه بدین عبارت «تمت الرسالة فی یوم الجمعة دهم شهر
محرم الحرام ۱۲۳۹» پایان می‌یافت. نوشته؛ ۴۴گ، ۱۳ سطر (۷/۵ ×
۱۳)، اندازه: ۱۱ × ۱۷/۵ سم [ف: ۳-۳۱۶]

۷. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۵۴۲۸

کاء: محمود شهابی، بی‌تاء؛ خریداری از کیومرث محمودی [رایانه]

● **قراضه طبیعیات / فلسفه / فارسی**

qorāze-ye tabī'iyāt

فخر رازی، محمد بن عمر، ۹۵۴۴ - ۶۰۶ قمری
faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

همان که از ابن سینا دانسته شده است.

۱. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۶۳۰۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی‌کاء، بی‌تاء؛ جلد: تیماج مذهب [رایانه]

۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۶۳۱۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی‌کاء، بی‌تاء؛ جلد: تیماج مذهب [رایانه]

● **قراضة النضیر و خلاصة التفسیر / تفسیر / عربی**

qurādat-un naḍīr wa xulāṣat-ut tafsīr

وابسته به: مجمع البیان فی تفسیر القرآن؛ طبرسی، فضل بن حسن
(۴۶۸-۵۴۸ق)

خلاصه تفسیر مجمع البیان شیخ طبرسی، مؤلف معلوم نشد.
مؤلف در مقدمه کتاب ترتیب تلخیص را چنین بیان می‌کند:
«فاخذت من الکتاب المذکور و التفسیر المشهور سواد قلبه و
خلاصة لیه ... بلفظ و جیز و معنی کالذهب الابریز».

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۸

آغاز: الحمد لله الذی شرح صدور العلماء الاعلام بالتوفیق الی تفسیر
آیاته

خط: نسخ ریز، بی‌کاء، بی‌تاء؛ ۴۷۴گ، ۳۱ سطر، اندازه: ۱۸ × ۲۵ سم [ف:
۳۲-۲]

● **القراطیس الثنی / صنعت / عربی**

al-qarāṭīs-uttanī

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۷۵۸/۴

آغاز: بسمله. رب تم بعونک وجودک یا کریم. قراطیس الثنی،
لما فرغت من النظر فی کل نوع من علم النجوم و مساحة ارتفاع
الارض و ابضاها؛ انجام: و الحسرة والحزن. هذا آخر کتاب
قراطیس الذی انتقد به القسطا الی خالدین یزید، و فیه منافع کثیرة،
و دلیل علی کثر الحکمة. تم الکتاب بعون الله الوهاب

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فخفا)؛ جلد بیست و پنجم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276263

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۲/۲۰۱۳

● **جواب عریضه آقا سید اسدالله قزوینی از ماکو به اصفهان / نامه نگاری / عربی**
javāb-e 'arīze-ye āqā seyyed asad-ol-lāh qazvīnī az mākū be esfahān

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۱۱۵/۳۲

آغاز: بسمله. الحمد لله الذي ابتدع الابداع
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ جلد: میشن قهوه‌ای، ۱۹ سطر
[ف: ۹-۱۷۷]

● **جواب عریضه آقا میرزا عبدالوهاب منشی / نامه نگاری / عربی**
javāb-e 'arīze-ye āqā mīrzā 'abd-ol-vahhāb-e monšī

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۱۱۵/۲۷

آغاز: بسمله. سبحان الذي يبدع ما في السموات و ما في الارض ...
و بعد فیا ایها الوهاب قد علمت بما انشأت
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ جلد: میشن قهوه‌ای، ۱۹ سطر
[ف: ۹-۱۷۶]

● **جواب عریضه سائلی از اصفهان / نامه نگاری / عربی**
javāb-e 'arīze-ye sā'elī az esfahān

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۱۱۵/۳۱

آغاز: سبحان الذي يبدع ما يشاء بامرہ و اذا اراد بشيء فقبل ان يقول له کن فيكون ... و بعد فقد قرأت کتابک
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ جلد: میشن قهوه‌ای، ۳ گ
[۱۷۶-۱۷۸-پ]، ۱۹ سطر [ف: ۹-۱۷۷]

● **جواب عریضه سلیمان خان افشار / نامه نگاری / فارسی**
javāb-e 'arīze-ye soleymān xān-e afšār
کرمانی، محمد رحیم بن محمد کریم، ۱۲۴۸ - ۱۳۰۷ قمری
kermānī, mohammad rahīm ebn-e mohammad karīm
(1833 - 1890)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۶۱۵۲/۶

خط: تحریری، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ ص ۴ (۷۶۱-۷۶۴) [مختصر ف: - ۲۴۹]

● **جواب عریضه ملا محمد هزار جریبی / نامه نگاری / فارسی**
javāb-e 'arīze-ye mollā-mohammad-e hezār jarībī

● **جواب الشيخ ملا محمد / پاسخ پرسشها / عربی**
javāb-uš šayx mullā muḥammad
احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری
ahsā'ī, ahmad ebn-e zayn-od-dīn (1753 - 1826)

اصفهان؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۳۳/۴

خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنگی [نشریه: ۱۱ - ۹۴۰]

● **جواب صاحب عمیدالدین / نامه نگاری / عربی**
javāb-uš šāḥib 'amīd-ud-dīn
فخر رازی، محمد بن عمر، ۹۵۴۴ - ۶۰۶ قمری
faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۹۵/۹۲-ف

نسخه اصل: حمدیه ش ۱۴۴۷؛ بی کاه، تا: با تاریخ ۷۵۵ق؛ در هامش [فیلمها ف: ۱-۴۲۸]

● **جواب عبد علی بن عبد الجبار / پاسخ پرسشها / عربی**
javāb-u 'abd-i 'alī ibn-i 'abd-ul-jabbār
احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری
ahsā'ī, ahmad ebn-e zayn-od-dīn (1753 - 1826)

کلام سائل را متن قرار داده و جواب را شرح.
چاپ: دارالسلطنه تبریز: دارالطباعة مشهدی حاجی آقا، سنگی، ۱۲۷۶ق، رحلی (جوامع الکلم: ج ۲؛ صص ۵۶-۶۱)

رشت؛ جمعیت نشر فرهنگ؛ شماره نسخه: ۱۷۵/۵م

خط: نسخ، بی کاه، تا: ۱۲۴۲ق، اص (۲۶)، اندازه: ۲۰/۵×۱۵م
[رشت و همدان: ف: - ۱۲۰۸]

● **جواب عرفاء / پاسخ پرسشها / عربی**
javāb-e 'orafā'
احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری
ahsā'ī, ahmad ebn-e zayn-od-dīn (1753 - 1826)

۱. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۳۳۱۲۳

آغاز: بسمله، فيقول العبد المسكين احمد بن زين الدين؛ انجام: سنه ۱۲۲۴ و الحمد لله وحده
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳ [رایانه]

۲. همدان؛ مدرسه غروب؛ شماره نسخه: ۶۲۵/۱۰

خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ قطع: خشتی [رشت و همدان: ف: - ۱۴۲۱]

۳. همدان؛ مدرسه غروب؛ شماره نسخه: ۶۲۵/۱۱

خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ قطع: خشتی [رشت و همدان: ف: - ۱۴۲۱]

فرستگان نسخه های خطی ایران (فتخا)؛؛ جلد دهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد

DIA 276248

و کتبخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

کثیره کجزمه بالاولیات مع ان الجزم غیر جایز فیها وذلک یوجب تطرق؛ انجام: وکان کضوء مشرق بطبیعتہ xx والا عن ذکر الطباع مرغب. والثانی الثقیة فکلما ارادو شیئاً تکلموا به فاذا قیل لهم بهذا خطا و ظهر لهم بطلانه قالوا انما قلناه ثقیة
خط: نستعلیق، بی کاء، تا: قرن ۹؛ افتادگی: آغاز؛ مجلد، مصحح؛ جلد: تیماج مذهب، ۱۹۵گ، ۱۲ سطر، اندازه: ۱۱×۱۸سم [ف مخ: ۱۹۴۷-۵]

۳. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۴۴

آغاز: بسملة الحمد لله المتعالی بجلال احدیته عن مشابته الاعراض و الجواهر؛ انجام: هذا الاخر کتاب المحصل فی اصول الدین و الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی سیدنا محمد و آله اجمعین.

نسخه ما با نسخه معرفی شده در کشف الظنون و نسخه مطبوع مصر اندک اختلافی دارد، او این همان کتاب است که مرحوم خواجه نصیرالدین شرحی منقدانه بر او نوشته مسمی بنقد المحصل و محمد بن علی بن خاتون العاملی مشهور شارح اربعین را خط و مهر است در پشت کتاب؛ خط: نستعلیق، بی کاء، تا: ۹۶۱ق؛ واقف: ابن خاتون، ۱۰۶۷؛ جلد: تیماج، ۱۳۸گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۴×۲۷سم [ف: ۱-۲۰۸]

● **المحصل / نحو / عربی**

al-muḥaṣṣal

اندلسی، قاسم بن احمد، ۵۷۵ - ۶۶۱ قمری
āndolosī, qāsem ebn-e ahmad (1180 - 1263)

وابسته به: المفصل فی صنعة الاعراب؛ زمخشری، محمود بن عمر (۴۶۷-۵۳۸ق)

اهداء به: شرف الدین عیسی بن ملک العادل ابی بکر بن ایوب شرحی بر کتاب المفصل زمخشری در علم اعراب و نحو می باشد و مؤلف آن اندلسی است (ابوالقاسم یا ابو محمد علم الدین قاسم بن احمد بن موفق بن جعفر المرسى اللورقی الاندلسی) که از قراء و نحوین و متکلمین قرن ششم و هفتم هجری بوده و آشنایی کامل به اصولین و عربیت و قرائت داشته، شاگردی تاج الدین کندی (۵۲۰-۶۱۳ق) را نموده و ریاست قراء شام را دارا بوده و در آنجا به تدریس و تصنیف اشتغال داشته و شاطیبه را شرح نموده و این شرح مفصل که المحصل نام دارد نیز از او است. مؤلف در مقدمه تصریح نموده که این تألیف را به پیشگاه پادشاه دانشمند شرف الدین عیسی بن ملک العادل ابی بکر بن ایوب تقدیم داشته و در شذرات الذهب (۱۱۵/۵) در زیر مردگان سال ۶۲۴ نام این پادشاه را برده و می گوید به سال ۵۷۶ در مصر متولد شده و قرآن را حفظ نموده و در فقه عالم شده و جامع کبیر را در چند مجلد شرح نموده و اشعار بسیار دارد و حنفی متعصبی بود، هر کس که مفصل زمخشری را حفظ می نمود صد اشرفی و خلعتی به او جایزه می داد بدین سبب بسیاری آن کتاب

رویه نسخه ۲۱ بورک و ایتیکان آمده (الذریعه)، در آن تاریخ واپسین روز رمضان ۸۱۷ آمده، همانجا از کتابی بدین نام منسوب به ابوالفضل حروفی یاد شده است (موزه بریتانیا ۷۵۸۸). نفیسی (۷۹۱/۲) کتابی بدین نام از سید اسحاق استرآبادی یاد کرده که در ۸۳۱ق نوشته است. گویا همه یکی است. (احمد منزوی)
[فهرستواره منزوی ۸/۸۳۶]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۵۹/۵-ف

نسخه اصل: وایتیکان ش ۲۱ بورگ (فهرست رسی ص ۱۷۵)؛ بی کاء، تا: ۱۰ ربیع الاول ۱۰۲۴ق؛ ۲۸۹گ [فیلمها ف: ۱-۵۶۲]

● **محشرنامه / شعر / کردی**

mahšar-nāme

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۱۵۱/۴-ف

بی کاء، تا: با تاریخ ۱۱۷۳ق [فیلمها ف: ۲-۸۵]

۲. تهران؛ دانش سرای عالی - کتابخانه میرزا عبدالعظیم خان قریب گورکانی؛ شماره نسخه: ۱۹۱/۴

خط: نستعلیق، بی کاء، بی تا؛ قطع: ربعی [نشریه: ۵-۶۴۸]

● **المحصل / کلام و اعتقادات / عربی**

al-muḥaṣṣal

فخر رازی، محمد بن عمر، ۵۴۴ - ۶۰۶ قمری
faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

کتابی است در علم کلام. در آن دوازده قول فرق شیعی آمده که در الفرق نویختی و سعد بن عبدالله و مجالس آمده است.
چاپ: المطبوعات الحسینیة، ۱۸۳ص، ۱۳۲۳ق.

[کشف الظنون ۲/۱۶۱۴]

شرح و حواشی:

۱- شرح المحصل؛ قطب مصری، ابراهیم بن علی (۶۱۸-)

۲- المفصل فی شرح المحصل؛ کاتبی قزوینی، علی بن عمر (۶۰۰-۶۷۵)

۳- نقد المحصل؛ نصیرالدین طوسی، محمد بن محمد (۵۹۷-۶۷۲)

۴- حاشیه المحصل

۱. تهران؛ ادبیات؛ شماره نسخه: ۳۱۱

خط: نسخ معرب، بی کاء، تا: قرن ۷ و ۸؛ افتادگی: آغاز و انجام؛ [ف: ۳-۱۰۴]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۷۵۵-ف

نسخه اصل: همان نسخه بالا [فیلمها ف: ۱-۳۷۸]

۲. قم؛ مسجد اعظم؛ شماره نسخه: ۲۷۲۹

آغاز: الحجة الثانية لمنكري البديهيات انا نجد العقل جازماً بامور

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و هشت؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276266

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۲/۲۰۱۳

¹⁸ See J. Barnes's comments in Porphyry, *Introduction*, trans. J. Barnes, Oxford: Clarendon Press, 2003, pp. 204ff. See also Ibn Sīnā, *Fī l-aḡ'āl wa-l-infi'ālāt*, p. 262, where Avicenna acknowledges that it is difficult for him (*ya'suru 'alaynā*) "to provide a sign of distinction (*'alāmat tamyiz*) between property (*khāṣṣa*) and difference (*faṣl*)." ¹⁹ Galen, *On My Own Opinions*, tr. Nutton, § 9.2.

²⁰ See H. M. Paavilainen, *Medieval Pharmacotherapy, Continuity and Change: Case Studies from Ibn Sīnā and Some of His Late Medieval Commentators*, Leiden: Brill, 2009, pp. 54–56, on which the rest of the paragraph draws.

²¹ Lane, *An English-Arabic Lexicon*, II, p. 747, via Paavilainen.

²² Ya'qūb b. Ishāq, fol. 6b 3–6.

²³ Ya'qūb b. Ishāq, fol. 8a 5–9.

²⁴ See M. Z. al-Bābā (ed.), *Min mu'allafāt Ibn Sīnā al-ḡibbiyya, Kitāb Daf' al-maḡādr al-kullīyya 'an al-abdān al-insāniyya, al-Ujūza fī l-ḡibb, Kitāb al-adwiya al-ḡalbiyya*, Aleppo: Maḡhad al-Turāth al-'Ilmī al-'Arabī, 1984, pp. 221–294, here: p. 246f. Compare with Ibn Sīnā, *Fī l-aḡ'āl wa-l-infi'ālāt*, p. 255.

²⁵ Ya'qūb b. Ishāq, fol. 8a 17–8b 5.

²⁶ Ya'qūb b. Ishāq, fol. 8b 18–9a 17. It is worth noting that Abū Bakr al-Rāzī wrote a treatise, titled *On the Center of the Earth Being the Source of Cold (Fī anna markaz al-ard yunbū' al-barā)*, concerning Galen's view, in book 3 of *On Simple Drugs*, that among the elements "earth is cold without qualification." See al-Rāzī, *al-Shukūk 'alā Jālmūs*, ed. M. Muḡhaqqiq, Tehran: Anjuman-i Āthār wa-Mafākhir-i Farhangī, 1993, p. 51.

²⁷ Avicenna, *al-Adwiya al-ḡalbiyya*, chap. 11, p. 247, 8–7.

²⁸ See my "Between Medicine and Natural Philosophy: Avicenna on Properties (*khawāṣṣ*) and Qualities (*kaṣfiyyāt*)," *The Occult Sciences in Pre-modern Islamic Cultures*, ed. N. El-Bizri and E. Orthmann, Würzburg: Ergon, 2017, pp. 41–66, on which this paragraph draws, as well as A. Stone, "Avicenna's Theory of Primary Mixture," *Arabic Sciences and Philosophy* 18 (2008), pp. 99–119.

²⁹ See Stone, "Avicenna's Theory of Primary Mixture," pp. 117ff.

³⁰ See *Arnaldī de Villanova Opera Medica Omnia*, vol. 2: *Aphorismi de Gradibus*, ed. M. R. McVaugh, Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1975, pp. 24ff.

³¹ See P. Kraus, *Jābir b. Ḥayyān*, pp. 61–95, esp. p. 94, who builds on Jābir b. Ḥayyān's *Great Book on Properties (K. al-Khawāṣṣ al-kabīr)*, which is still unedited.

³² Ya'qūb b. Ishāq, fol. 9a 22–25.

³³ Ya'qūb b. Ishāq, fol. 6a 21–25.

³⁴ A. Ragab, *The Medieval Islamic Hospital: Medicine, Religion and Charity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015, pp. 142ff.

Fahreddin er-Razi (060018)

Ibn Rüşd (090606)

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Mart 2023

WAS FAKHR AL-DİN AL-RAZĪ AN AVERROIST AFTER ALL?

ON THE DOUBLE-TRUTH THEORY IN MEDIEVAL LATIN AND ISLAMIC THOUGHT

FRANK GRIFFEL

In March 1277, Stephen Tempier, the bishop of Paris, published a list of 219 teachings that he banned from being discussed at the city's university. Together with Bologna, Cologne, and Oxford, Paris hosted one of the most important European universities at this time and Tempier's list was soon adopted at other places of learning throughout Western Christendom. Compiled with the help of major scholars in the field, the list includes a whole range of teachings in philosophy and the natural sciences. Here, the authority of the church asserted itself and established an index of forbidden teachings. Many of those banned ideas were still relatively new in Paris and had not been known fifty years before. Around 1230 a number of highly interesting books arrived in Paris that had been translated from the Arabic. Scholars in southern Europe, in Toledo, for instance, or at the court of the Holy Roman Emperor Frederic II in Palermo, received training in the sciences of the Arabs and persuaded some of their teachers to help translate important works from Arabic into Latin. Initially, these translations focused on foundational works in astronomy or mathematics, such as Ptolemy's *Almagest*. Like that book, many of the translated works were originally Greek but unavailable in Western European libraries. Even many of the works of Aristotle were first translated from Arabic into Latin before more reliable translations from the Greek were produced. By the second quarter of the thirteenth century, translators became interested in the commentaries that the Muslim scholar Ibn Rushd—known among the Latins as Averroes—wrote on the works of Aristotle. Averroes (1126–1198) was a high-ranking scholar and a leader among the Almohad movement that aimed at rationalizing Islamic theology. Averroes took this goal so seriously that he argued Muslim theologians should accept the philosophy of Aristotle as the best expression of Islam. Of course, only an intellectual elite, trained in both philosophy and theology, would be able to reconcile the two and render Aristotle's teachings into a language that was acceptable for theologians. The majority of theologians and, most of all, the masses of believers must accept the religious dogma that this elite establishes for them. The elite, in turn, should take recourse to the Qur'an as the book of Muslim revelation and teach the philosophical truths in ways that do not disturb these two groups and that make it easy for them to become righteous Muslims.

Averroes expressed these ideas in a three-tiered set of commentaries on the works of Aristotle, namely, short, middle, and long commentaries. Short commentaries were often simply introductions to Aristotle's books. They paraphrased what the Stagirate said and presented it in ways that were appealing to students and begin-

۸۸۵ جواب قصیده - جواب کتب

● **جواب الكتاب كتبه المولى امام العالم حجة الاسلام
فخرالدين محمد رازی قدس الله روحه العزيز /**

نامه نگاری / عربی

jawāb-ul kitāb katab-a-hu-l mawlā imām-ul 'ālam
ḥujjat-ul islām faxr-ud-dīn muḥammad rāzī

فخر رازی، محمد بن عمر، ۵۴۴ - ۶۰۶ قمری
faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1151-1211)

در پاسخ آمده که می‌خواستم «المطالب العالیه» را برای تو
بفرستم که دفتری است کلان و بی‌مانند ولی نشد و دفتر
کوچکتر که معالم العلوم خودم باشد فرستاده‌ام.

تهران؛ مینوی؛ شماره نسخه: ۱۵۴/۴ بخش ۳

آغاز: بسمله. المتعرف ملك الفضائل المتواتره، المكتوب المكرم
... من ذلك الحبر الكامل عميد الملة و الدين؛ انجام: و صلى الله
على محمد و عترته

خط: نسخ کهن، بی‌کاء، تا: ذیحجه ۶۶۳ق [ف: ۱۱۵]

● **جواب کتاب من الری / پاسخ پرسشها / عربی**

jawāb-u k-i min-ar riy

حکیم ترمذی، محمد بن علی، - ۳۲۰ قمری
hakīm-e termezī, mohammad ebn-e 'alī (- 933)

نامه‌ای است در پاسخ ناشناسی، در برگیرنده پند و اندرز.

[هدیه العارفین ۱۵/۱]

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۲۴/۵-عکسی

آغاز: بسمله. حمدله. صلاة. جواب کتاب من ری الی ابی عبد الله
(رح) قال الامام ابو عبدالله (رح) سلام عليك و رحمة الله و برکاته.
وصل کتابک و فهمته. و ذكرت انی مشتاق الی رؤیتک العزیزة
فانظر انفاک الله من این هذا الشوق؛ انجام: و قال عمر بن الخطاب
(رض) ... و قال رسول الله (ص) اليسو نعالکم فانها جمالکم.

اصل نسخه: ترکیه، راشد افندی، ش ۱۵۷۱؛ خط: نسخ پخته،
بی‌کاء، تا: ۵۹۳ق؛ گ ۴ (۱۰۲-۱۰۵)، ۱۹ سطر [عکسی ف: ۲-۸۶]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۹۳/۴-۲۹۳

نسخه اصل: همان نسخه بالا [فیلمها ف: ۱-۴۵۱]

● **جواب کتب کتبها / بهائیت / عربی**

jawāb-un kutiba kataba-hā

باب، علی محمد بن محمد رضا، ۱۲۳۶ - ۱۲۶۶ قمری
bāb, 'alī mohammad ebn-e mohammad rezā (1821 -
1850)

یزد؛ وزیری؛ شماره نسخه: ۲۲۷۵/۱۳

خط: نسخ، کاء: غلامرضا متخلص به حیران، بی‌تاء؛ مجدول؛ کاغذ:

کاغذ: سفید سمرقندی، جلد: تیماج زرد، ص ۲ (۱۸۴-۱۸۵)، ۲۱
سطر [سنا: ف: ۲-۲۱۱]

● **جواب کاظم بن علی نقی سمنانی (رساله در) / فلسفه**

عربی

احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری
ahsā'ī, ahmad ebn-e zayn-od-dīn (1753 - 1826)

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۳۱۲۲

آغاز: بسمله، الحمد لله انه قد كتب الی بعض العارفین؛ انجام:

صور جسمانیه فافهم و الحمد لله رب العالمین

خط: نستعلیق، بی‌کاء، تا: قرن ۱۳ [رایانه]

● **الجواب کافی لمن سأل عن الدواء الشافی / حدیث**

عربی

al-jawāb-ul kāfī li-man sa'ala 'an-id dawā'-i-š šāfī

ابن قیم جوزیه، محمد بن ابی بکر، ۶۹۱ - ۷۵۱ قمری
ebn-e qayyem-e jawzīye, mohammad ebn-e abī-bakr
(1293 - 1351)

چاپ: قاهره، مطبعة امین عبدالرحمان، ۲۲+۳۳۴ ص، ۱۳۴۶ق؛ و
دارالریان للتراث، ۲۹۶ ص، ۱۴۰۸ق.

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۸۷۰۹

آغاز: بسمله. سئل شیخ الامام العالم العلامة ... ما انزل الله داء الا و
انزل له شفاء؛ انجام: ممن آثر حبه علی هواه و ابتغاه بذلك قربه و
رضاه

خط: نسخ جلی، کاء: عبدالرحمن بن قاسم بن محمد عبداللطیف
عراقی، تا: ۳ صفر ۸۸۷ق؛ اهدایی: رهبری، فروردین ۱۳۷۲؛ کاغذ:
نخودی آهار مهره سمرقندی، جلد: تیماج روغنی، ۱۴۸ گ، ۱۹
سطر، اندازه: ۲۰×۱۲ سم [اهدائی رهبر: ۲ اخبار ۱-۲۶۲]

● **جواب کتاب السادة / نامه نگاری / عربی**

jawāb-u k-is sāda

جواب نامه‌ای است به عده‌ای از بزرگان دروز، در این جوابیه به
ظهور قائم الزمان در یمن اقصی و در آینده‌ای نزدیک بشارت
داده شده است.

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۱۵۷۱/۲۳

آغاز: لو كانت الادوات تبلغ الارادات اطال المولى بقاء السادة
الاخوان المتمسكون بطاعة الولی الדיان

نسخه اصل: کتابخانه واتیکان - رم ۹۱۳؛ خط: نسخ معرب و ثلث،

بی‌کاء، تا: قرن ۱۲؛ ص ۴ (۲۴۲-۲۴۵) [عکسی ف: ۴-۴۱۵]

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فتخا)؛؛ جلد دهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازان اسناد

DIA 276248

و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

نسخه اصل: کتابخانه اسکوریال، مادرید اسپانیا، شماره ۹۶۰؛ خط: مغربی، بی کاه، تا: با تاریخ ۷۴۲ق؛ ص ۹ (۴۳-۵۱)، ۲۹ سطر [عکس]؛ ف: ۳-۳۶۰

۲ جمادی الثانی ۱۲۵۰ق، برای میرزا محمد مهدی پزشکی شیرازی؛ مجلد: جلد: تیماج، ۱۰۱ گ (۱-۱۰۱)، ۱۵ سطر (۱۶×۹)، اندازه: ۲۰/۵×۱۵/۵سم [ف: ۴-۷۲۱]

۱۰- تهران؛ علوم پزشکی؛ شماره نسخه: ۱۶۷/۱

● کتاب الی العزیز عبیدالدین / نامه نگاری / عربی

k.-un ila-l 'aziz u'biyd-ud-din

فخر رازی، محمد بن عمر، ۵۴۴ - ۶۰۶ قمری

faxr-e razi, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

نامه ای از امام فخرالدین رازی به وزیر عالم عبیدالدین.

آغاز: بسمله. مبدا جامع المقالة الاولى من کتاب جالینوس الی اغلوفن ترجمه حنین بن اسحق
خط: تحریری، بی کاه، تا: قرن ۱۳، ۱۷-۱۹ سطر (۹×۸/۵)، اندازه: ۲۰×۱۵سم [نشریه: ۳-۳۸۱]

● کتاب الی الامام فخرالدین رازی / نامه نگاری / عربی

k.-un ila-l imam faxr-ud-din razi

سهروردی، یحیی بن حبش، ۵۴۹ - ۵۸۷ قمری

sohravardi, yahya ebn-e hebaš (1155 - 1192)

تهران؛ مینوی؛ شماره نسخه: ۱۵۴/۳ بخش ۳
آغاز: بسمله. ان تناسب الارواح اکمل تاثیر آمن تقارب الانتاج؛
انجام: انه هو الملك القدیر و العليم الخیر
خط: نسخ کهن، بی کاه، تا: ذیحجه ۶۶۳ق [ف: ۱۱۵-]

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۰۳۴/۹

خط: نسخ، کاه محمد بن احمد علوی اردکانی، تا: جمادی الثانی ۸۴۲ق [ف: ۷-۱۵۵]

● کتاب الی العلماء / نامه نگاری / عربی

k.-un ila-l 'ulamā'

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۱۱۵/۳۶
آغاز: بسمله. الحمد لله الذي نزل الكتاب علی من يشاء من عباده و انه لا اله الا هو
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳، جلد: میشن، ۵ گ (۲۰۷-
۲۱۱)، ۱۹ سطر [ف: ۹-۱۷۷]

کتاب الی بعض الفقهاء فی تبرئة نفسه < الانتفاء عما نسب الیه من معارضة القرآن

● کتاب الی شمس الدین محمد / نامه نگاری / عربی

k.-un ilā šams-id dīn muḥammad

● کتاب الی عمرو بن عثمان الملکی / نامه نگاری / عربی

k.-un ilā 'amr ibn-i 'uṭmān-il malikī

جنید بغدادی، - ۲۹۷ قمری

jonayd-e baqdādi(- 910)

آغاز: اوتیت من العلم و الحکمة اعلى منازل و تهايت من الرسوخ فی المعرفة الی غاية اماکنها
انجام: فاما ما بین ما سنح من تيسير الله تعالى للعلم، و بین ما نبه العلم عليه من النهوض الی ما بقى ...
چاپ: ایران، تهران، نشر جامی، ۱۳۹۰ شمسی، مسعود انصاری، در کتاب تاج العارفین جنید بغدادی: رسایل، سخنان و احوال

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۶۱۲/۷-ف

نسخه اصل: نسخه ش ۲۱۶ کتابخانه تقوی که اکنون در کتابخانه مجلس شورای ملی است ۶۴۶۱۴-۴۵۵۹؛ کاه: عبدالحی، تا: ۸۲۲ق، جا: ماردین در شمال عراق؛ کاغذ: سمرقندی [فیلمها ف: ۱-۶۱۶]

● کتاب الی طرطاس الملک فی الحيلة التي تعرف

بها مقدار کل واحد من عدة أجسام مختلفة / هندسه / عربی
k.-un ilā ṭarṭās-ul mulk fi-l ḥīla-til allatī tu'raf-u bi-hā miqdār-u kull-i wāḥid-in min 'idda-tu a'jsām-in muxtalifa

میلاوس

mīlāvūs

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۴/۷-ف

نسخه اصل: شهید علی پاشا ش ۱۳۷۴؛ خط: نسخ، بی کاه، بی تا؛ ۲۰ گ (۲۴-۴۳)، ۱۶ سطر [فیلمها ف: ۱-۵۸۰]

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۱۶۶/۳

آغاز: بسمله ... کتاب میلاوس الی طرطاس الملک فی الحيلة التي تعرف بها مقدار کل واحد من عدة أجسام مختلفة. أيها الملک ان ... ملک الصقالبة أتى يوماً باکلیل عظیم اهدى الیه من بعض النواحي؛ انجام: لأمکن و ذلك ما أردنا أن أیین. تم کتاب میلاوس و الحمد لله ...

● کتاب الی المعتصم بالله فی الفلسفة الاولى =

الفلسفة الاولى / فلسفه / عربی

k.-un ila-l mu'taşam- bi-l-lāh fi-l falsafa-til ulā = al-falsafa-tul ulā

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و پنجم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276263

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۲/۲۰۱۳

قزوینی المسکن، تا: ۱۲۸۸ق؛ تملک: مهدی بن ریحان الله با مهر «مهدی بن ریحان الله الموسوی» و همچنین خط و مهر «العبد ریحان الله الموسوی» از پدر او به تاریخ یکم شعبان ۱۳۱۵ در گ ۲ر و نیز دارد «هو الله تعالی». از جمله کتب مصنفه جد علامه اعلی الله مقامه آقایی آقا سید حسین که حسب الوصیه استکتاب شده جهت طلاب علوم دینی و علما که منتفع شوند. حرره محمد ابراهیم» با دو مهر: «صراط علی حق نمسکه. محمد ابراهیم الحسینی» و «محمد تقی الحسینی»؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج سبز، ۲۸۵گ، ۱۶ سطر (۲۱×۳۴)، اندازه: ۱۳×۲۴سم [ف: ۷-۲۶۲۵] تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۱۶۶

آغاز: بعد اسم الرب حمد لازم عند عقل شکر حق جازم ... الاسم اما مأخوذ من الوسم و هو العلامة؛ انجام: و الله تعالی يعلم حقایق افعاله و دقایق اقداره.

بخشی از آن، فاقد دیباجه می باشد؛ خط: نسخ، کا: محمد کاظم، تا: ۱۵ محرم ۱۲۹۴ق؛ جلد: تیماج سبز، ۱۱۹گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۶/۵×۲۱سم [ف: ۲۲-۲۰۱]

● **تحصیل التعرف فی معرفة الفقه و التصوف / عرفان و تصوف / عربی**

taḥsīl-ut ta'arruf fī ma'rifat-il fiqh wa-t taṣawwuf
عبدالحق دهلوی، عبدالحق بن سیف الدین، ۹۵۸-
۱۰۵۲ قمری
'abd-ol-haqq-e dehlavī, 'abd-ol-haqq ebn-e sayf-od-dīn
(1551-1643)
در معرفت فقه و تصوف و احوال صوفیه و فقها مشتمل بر دو «قسم».

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۰۸۰/۱

آغاز: بسم الله الحمد لله کفی و سلام علی عبادہ الذین اصطفی خصوصاً علی سیدهم؛ انجام: و لكل واحد یسع ان یصطلح علی ما یشاء ... فی هذا المقام.

خط: نسخ، کا: محمد انوار الحق دهلوی، تا: قرن ۱۲؛ کاتب در یادداشتی متذکر شده که این کتاب را با چند نسخه مقابله و تصحیح کرده است؛ ۲۱۹ص (۱-۲۱۹)، ۱۷ سطر [ف: ۳۲-۱۰۶]

● **تحصیل الحق فی تفصیل الفرق < تحصیل الحق و تحقیق الفرق**
● **تحصیل الحق فی مذاهب الخلق < نفی الحیز و الجهة و المكان**

● **تحصیل الحق و تحقیق الفرق = اصول الدین =**
تحصیل الحق فی تفصیل الفرق = اصول الدین و الملل و النحل / کلام و اعتقادات / فارسی

الفیاض لمن شکر و الموفق لمن ایتمر و انزجر ... قد وقع الفراغ من المجلد الأول من تحصیل الایقان فی شرح نظم البرهان فی سمط الايمان و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً فی سنة خمس و تسعين و مائة بعد الف من هجرة خیر البریه علیه و آله آلاف صلوة و تحية و يتلوه فی المجلد الثاني شرح الامامة.

نسخه اصل: همان نسخه بالا. مبحث عدل از جلد اول کتاب را در بردارد و ادامه تصویر شماره ۱۴۷۳ است؛ خط: نسخ، کا: ظهیر الدین محمد ابراهیم بن نورالدین محمد، تا: شنبه ۱۷ شعبان؟؛ بخشی از نسخه به خط فرزند کاتب محمد علی بن محمد ابراهیم است، متن ارجوزه به نسخ معرب نگاهشته شده، مصحح، محشی به امضای «المحرره عفی عنه»؛ ۴۴۰ص، ۲۵ سطر [عکسی ف: ۳-۴۹۱]

۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۳۲۱۸/۱

آغاز: برابر؛ انجام: و الی الاشعریه المعنی الثاني و اختاره بعض المتأخرین من الامامیه و هو مولانا رجبعلی
خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۲ یا ۱۳؛ افتادگی: انجام؛ نیمه اول مصحح و محشی از مؤلف، و نیمه دوم به خطی دیگر و در حیات مؤلف نوشته شده؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، ۱۴۶گ (۱-۱۴۶پ)، اندازه: ۱۶×۲۱سم [ف: ۹-۱۹]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۲۰۰

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: محمد ابراهیم جبل عاملی الاصل، تا: ۱۲۰۹ق؛ محشی با امضای «منه دام ظلّه»؛ این یادداشت آمده: «هو الله تعالی مخفی نماناد که این کتاب مستطاب از ... طوبی مکان علین آشیان متکی اراکک جنان آقائی آقا سید حسینا اعلی الله مقامه بسعی ... (یاک شده) آن مرحوم بجهت طالبین علوم دینیه قلمی گردید تا قاطبه طلاب از مطالعه آن بهره مند گردند»؛ دو مهر بیضوی به سجع «مرتضی الحسینی سنه ۱۲۳۰» و «علی اکبر الحسینی»؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، ۲۸۰گ، ۲۶ سطر، اندازه: ۲۰/۵×۳۳/۵سم [ف: ۳۲-۲۵۰]

۵. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۴۴۹۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: محسن بن محمد اسماعیل سمیرمی، تا: ۱۲۱۱ق؛ مصحح؛ کاغذ: فرنگی، جلد: چرم یشمی عطف مشکی، ۲۹۰گ، ۲۵ سطر (۵/۱۳×۲۲/۵)، اندازه: ۲۱/۵×۳۰سم [ف: ۳۶-۴۸۲]

۶. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۹۳۱

آغاز و انجام: برابر

جلد اول، مشتمل بر مباحث توحید و نبوت؛ خط: نسخ، کا: محمد بن رحیم حسینی، تا: ۱۲۷۸ق؛ مصحح، محشی از مؤلف و دیگران؛ کاغذ: فرنگی نخودی، جلد: تیماج تریاکی، ۲۷۲گ، ۲۵ سطر (۵/۱۱×۲۴)، اندازه: ۲۱×۳۴سم [ف: ۱۴-۳۶]

۷. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۲۶۰

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کا: محمد ابراهیم بن محمد نصیر جبلی الاصل

اندازه: ۲۲×۳۴سم [ف: ۲-۷۹]

۷. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۱۴۶/۴

آغاز و انجام: برابر؛ انجامه: حسب فرمان قدر تو امان در دریای پادشاهی بندگان نواب اشرف والا بهاء الدوله العلیه العالیه روحنا فداه بتوسط عالیجهان رفیع جایگاه خدایگان مهربان حضرت علیه میرزا ابوالحسن و خلف آن خداوندی میرزا محمد اسمعیل علی یداقل عباداله محمد اسمعیل بن محمد ابراهیم در یوم شنبه دهم ذی الحجة عید مبارک اضحی سمت اتمام پذیرفت فی شهر سنه ۱۲۵۲.

خط: نستعلیق شکسته، کا: محمد اسماعیل بن محمد ابراهیم، تا: ۱۲۵۲ق؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج سیاه، ۱۰۴گ، ۲۰ سطر (۲۲×۱۳)، اندازه: ۲۰×۵/۵سم [ف: ۳-۱۷۱]

۸. مشهد؛ الهیات؛ شماره نسخه: ۵۵۱/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی کا، تا: ربیع الاول ۱۲۵۵ق؛ محشی؛ جلد: تیماج، ۵۱گ، ۱۹ سطر (۲۴×۲۱/۵)، اندازه: ۲۴×۲۱/۵سم [ف: ۱-۳۳۵]

مشهد؛ مولوی؛ شماره نسخه: ۵۵۱/۲

همان نسخه بالا [نشریه: ۵-۸۴]

۹. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۷۸۵/۲-طباطبائی

آغاز: برابر؛ انجام: هر که بر این درجه زاید ملکی بود ضعیف در ملک خویش و لیکن

خط: نستعلیق، کا: علی قلی پسر سیف الدوله میرزا، تا: ۱۲۸۱ق؛ افتادگی: انجام؛ ۳۵ص (۲۹-۶۳)، ۱۵ سطر، قطع: خشتی [ف: ۲۳-۹۰]

۱۰. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۶۹۸۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق خوش، بی کا، تا: ۱۲۹۰ق؛ محشی؛ جلد: تیماج، ۶۷گ (۲۷-۹۳)، ۱۳ سطر (۱۶×۹/۵)، اندازه: ۱۷×۲۱سم [رایانه]

۱۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۴۶۴/۱

آغاز: برابر

خط: نستعلیق، کا: محمد علی نیر آشتیانی، تا: ۱۲۹۵ق، برای میرزا محمود مستوفی؛ ۱۹ سطر، اندازه: ۲۳×۱۵سم [ف: ۶-۴۳۵]

۱۲. مشهد؛ گوهرشاد؛ شماره نسخه: ۳۲۹/۲

آغاز: برابر

خط: شکسته نستعلیق، بی کا، بی تا؛ افتادگی: انجام؛ مهر: حاج سید سعید؛ جلد: تیماج مشکی، ۲۱ سطر (۱۸/۵×۱۰/۵)، اندازه: ۲۴×۱۶/۵سم [ف: ۱-۲۷۳]

● صور الدرج من سر المکتوم / ریاضیات / عربی

suwar-ud darj min sirr-il maktüm

فخر رازی، محمد بن عمر، ۵۴۴؟ - ۶۰۶ قمری

faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۱۰۰۶

جدا شود و از جانب چپ او بهی و ... پوسیده که جز درویشان کس دیگر نخورد هر که برین درجه زاید پایهاش کار پیوسته اظهار زهد کند و مردمانرا پند دهد و قوم بسیار تبع او شوند و مال بسیار جمع کند بحرص تمام پس بمیرد و مال او وارثان او ببرند تمام شد کتاب چنانکه وعده کرده بودیم و الحمد لله رب العالمین.

[دنا ۲۰۰۷؛ نسخه‌های متزوی، ۲۵۸/۱؛ فهرستواره متزوی ۲۸۵۳/۴ و ۲۸۹۴/۴ یا عنوان «تکلو شاه بابلی» که ظاهر آهمین رساله است]

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۳۴۳/۵

آغاز: ترجمه خاصیت درجات تکلوشا خاصیتها هر درجه از درجات فلک البروج بترتیب درجه حمل تا آخر ... چنانکه تکلوشا در کتاب خویش آورده است. درجه اول از برج حمل هر که بر این درجه زاید

مترجم آن به فارسی معلوم نیست؛ خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ در نسخه حاضر مقدمه مفصل مترجم و نیز صور درجات طالع را ندارد و تنها احکام هر درجه یاد شده (مانند نسخه شماره ۱۸/۲ این کتابخانه)؛ کاغذ: دولت آبادی شگری، جلد: تیماج، ۴۱ص (۳۸۶-۴۲۶)، ۱۹ سطر، اندازه: ۲۴×۱۴سم [ف: ۱۹-۳۶۹]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۸۹۱/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ تحریری، بی کا، تا: ۱۰۸۲ق؛ جلد: تیماج قرمز، ۴۵ص (۲۸۹-۳۳۳)، اندازه: ۲۰×۱۴/۵سم [ف: ۹-۵۶۵]

۳. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۵۲خونی

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ کهن، بی کا، تا: ۱۰۹۲ق؛ کاغذ: اصفهانی، جلد: تیماج قرمز، ۲۰۰ص، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۸×۱۲سم [ف: ۷-۴۱۲]

۴. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۹۷۴/۲

آغاز: برابر؛ انجام: و این دختری پاک و کریم و بزرگووار باشد چنانکه ارمیسا و دوایای

نام مؤلف و کتاب به قرینه آغاز نسخه ذکر شد؛ خط: نستعلیق، بی کا، تا: محتملاً قرن ۱۲؛ افتادگی: انجام؛ ۲۰۷ص (۱۵۶-۳۶۲)، ۱۲ سطر (۱۱/۵×۶)، اندازه: ۱۸/۵×۱۲سم [ف: ۴-۴۷۰]

۵. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۱۹۳

آغاز: برابر انجام: درجه سم از جوزا ... راست گو باشد و هوا خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج حنایی، ۲۴گ (رساله در آن دو بار آمده است: اپ-۱۲ و اپ-۱۳-۳۳)، ۱۳ و ۱۴ سطر (۱۴×۷/۵ و ۱۱/۵×۶)، اندازه: ۲۰×۱۲/۵سم [ف: ۹-۸۷۶]

۶. تهران؛ نوربخش؛ شماره نسخه: ۳۴۸/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کا: عبدالکریم گیلانی بن محمد باقر، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج عنایی، ۶۰ص (۳۹-۹۸)، ۲۰ سطر،

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فخا)؛؛ جلد بیست و یکم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276259

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

● **صناعة المنطق و فيما ذا ينتفع بها / منطق / عربی**

Şinā'at-ul mantīq wa fimā dā yantafī-u bi-hā

درباره صنعت منطق و فایده آن است. از نویسنده این رساله آگاهی در دست نیست ولی می توان حدس زد که در دوره های نوشته شده است که دانشمندان می خواسته اند نیاز و احتیاج به فن منطق را اثبات کنند، یعنی دوره فارابی و ابن سینا، و گرنه در دوره های بعد همچون دوره کاتبی قزوینی و قطب الدین رازی توجه فراوان به مطالب ابواب مختلف منطق داشتند و فایده و سود آن را فقط به اختصار در آغاز کتاب ها یاد آور می شدند.

آغاز: ان کل انسان مقطور علی قبول تزیاد المعرفة و ذالک انا نجد کل واحد من الناس یؤثر المعرفة و یختار الزیادة منها حتی ان الصبیان و من لاعقل له یؤثر استماع الاحادیث و الخرافات و یكثر الزیادة فی معرفته بالامور

انجام: و هذا منافع صناعة المنطق علی الاطلاق و لها ایضا منافع كثيرة تختص بها اغفلناها لتلايخرج عن حد کتابنا هذا و حسبنا الله و نعم الوکیل و به استعین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهرین اجمعین.

چاپ: به اهتمام مهدی محقق در منطق و مباحث الفاظ (تهران، موسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک گیل با همکاری دانشگاه تهران: ۱۳۵۳)

یزد؛ علومى، شیخ علی؛ شماره نسخه: ۶۴/۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کا، تا: ۱۷ ربیع ۵۵۷ق؛ قطع: ربعی [نشریه: ۴ - ۴۴۸]

● **صناعة النجوم / هیئت / عربی**

Şinā'at-un nujūm

فخر رازی، محمد بن عمر، ۵۴۴؟ - ۶۰۶ قمری

faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

رساله کوتاهی است در بیان صناعة نجوم. مؤلف در این رساله کلیاتی را در خصوص این صنعت بیان کرده است.

آغاز: بسملة، قال الشيخ الإمام العالم ... هذه أمور يجب أن يكون محفوظة علی خاطر من معانی صناعة النجوم، برج الحمل؛ ذکر نهاری منقلب حار یابس ربیعی معوج الطلوع لشرقی و هو بیت المریخ و شرف الشمس و هبوط زحل ...

انجام: حلول القمر بالحوت، صالح الشرب الدواء المسهل و الإستحمام و تفصیل الشباب و لبسها و إحضار الرسل و إرسالها و صید الماء و لقاء أهل الدین یکره فیه تأسيس البناء و سفر البر و القصد و إخراج الدم.

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۵۴۱۲/۵

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۰؛ مصحح، محشی، افزودگی هایی در

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: فرنگی، گگ (۸۹-۹۰)، ۱۴

سطر، اندازه: ۱۴x۷سم [ف: ۳۸ - ۶۷۱]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۲۲۲/۱۲

آغاز و انجام: برابر

توضیح: نام مؤلف از آغاز و انجام معلوم گردید؛ خط: نستعلیق، کا: محمد هاشمی، تا: رجب ۱۳۰۰ق، جا: طهران؛ گگ (۱۶۷)،

۱۸ سطر (۸x۵/۱۵)، اندازه: ۱۴x۵/۱۹سم [ف: ۱۹ - ۳۷۰]

● **الصناعة العلمية من رسائل اخوان الصفا / فلسفه / عربی**

aş-Şinā'at-ul 'ilmīyya min rasā'il-i ixwān-iş şafa

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۶۴۳/۴۳-ف

خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ گگ (۲۱۱-پ-۲۱۹-پ) [فیلمها ف: ۱ - ۵۲۰]

← صناعة المنطق < التوطئة فی المنطق

● **صناعة المنطق / منطق / عربی**

Şinā'at-ul mantīq

طبری، المسترشد بن ابی الحسن

tabarī, al-mostaršed ebn-e ab-el-hasan

در یکی از نسخه ها «صدر الاوسط الکبیر» فارابی را می ماند (فهرست دانشگاه ۳: ۱۱) و چاپ شده در مجله دانشکده زبان و تاریخ و جغرافیای دانشگاه آنکارا ۱۶: ۳ و ۴، سال ۱۹۵۸، ص ۱۸۷-۱۹۴.

۱. تهران؛ مهدوی؛ شماره نسخه: ۵۸۷/۱۷

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۶؛ گگ (۲۲۵-۲۲۶-پ) [نشریه: ۲ - ۱۲۴]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۹۴/۱۴-ف و ۲۲۶۸/۱۴-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۳۷۲۲؛ خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ گگ (۸۸-۹۱)، ۱۹ سطر [فیلمها ف: ۱ - ۴۰۷ و ۶۶۵]

● **صناعة المنطق / منطق / عربی**

Şinā'at-ul mantīq

ناشناخته. در فهرست مجموعه آمده است: «مقالة لبعض القدماء فی صناعة المنطق».

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۴۳۴/۶-عکسی

آغاز: بسمله. و به القوة و الحول. فصل فيما هی صناعة المنطق و فيما ذا منتفع بها. ان کل انسان متطور علی؛ انجام: و هذا منافع المنطق علی الاطلاق و لها ایضا منافع كثيرة یختص بها اعقلنا ... کتابنا هذا و حسبنا الله و نعم الوکیل و به استعین و صلی الله علی سیدنا ...

خط: نسخ کهن، بی کا، تا: ۵۵۷ق؛ گگ (۱۷-۱۹) [عکسی ف: ۲ - ۱۸۵]

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و یکم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276259

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳